

Harmincnégy hatvani vasutas család internálása 1950-ben*

1950 júniusának második felében harmincnégy vasutas családot telepítettek ki Hatvanból. A férfiakat különböző kényszermunkatáborokban dolgoztatták ipari jellegű munkákon, a feleségeket két hortobágyi állami gazdaságba vitték mezőgazdasági munkára. Internáltak Hatvanból ebben az időben másokat is, de családotól kizárólag a vasutasokat telepítették ki.

A tüntetés

Az internálás ürügyéül az 1950. június 19-én lezajlott tüntetés, illetve az abban való részvétel szolgált. Hogyan jött létre ez a tüntetés, mi volt a tartalma, lefolyása?

1950 júniusában a párt és a kormány elhatározta a szerzetesrendek feloszlását. Az újhatvani városrészben – amit vasutak telepítettek be a múlt század utolsó évtizedeiben, amikor Hatvant vasúti csomóponttá fejlesztették – volt egy kolostor.

Június 19-én teherautón más városból is hoztak ide szerzeteseket és apácákat, hogy a hatvani ferences szerzetesekkel együtt kitelepítsék őket. Amikor ennek híre elterjedt a hívek körében, összegyülekeztek az újhatvani templom körül, hogy megakadályozzák a szerzetesek és az apácák kitelepítését. A tüntetők között voltak vasutasok is, de más foglalkozásúak is: parasztok, cukorgyári munkások, pedagógusok, orvosok. Felnőttek és sok gyermek.

A város vezetői megpróbálták a tüntetést szétoszlítani. „Népnevelőket” küldtek a helyszínre, de a tömeg hajthatatlannak bizonyult. Egyházi énekeket énekeltek, imádkoztak, beszélgettek, vitakoztak. A tüntetés helyszínén megjelentek a helyi pártvezetők, de nagyon sok kíváncsiságú is. A tüntetők akarva akaratlanul elzárták a Budapest felé vezető országutat. A város vezetői jelentették az esetet a megyei és az országos szerveknek, s a délután folyamán megérkeztek az ÁVH budapesti és miskolci osztagai. Először telefonon szólították fel a szerzetesrend főnökét, hogy oszlassa szét a tömeget. A barátok könyörögve kérték a tüntetőket a hazatérésre, de azok rájuk sem hallgattak.

A tüntetés szétverése és a tüntetők lefogása

Késő este az ávosok körbefogták a tüntetés színhelyét, vízi fecskendővel, puskatussal, riasztó lövésekkel szétverték a tüntetést és megkezdték a letartóztatásokat. Az őrizetbe vettek begyűjtötték a közelben lévő egykori Katolikus Kör épületébe, majd kényszervallás alkalmazásával, tetteges bántalmazással megkezdték a helyszíni kihallgatásokat. Azt akarták kideríteni, kik voltak a felbujtók, a szervezők és a tüntetés irányítói. A lefogottak közül némelyeket szabadon engedtek a kihallgatás után, másokat a szerzetesekkel együtt Budapestre szállították.

Az események híre eljutott a hatvani vasútállomásra is. A pártvezetőség népnevelőket küldött ki a helyszínre a tüntetés szétoszlására, de annak megfigyelésére is, hogy kik a résztvevők. Ennek nyomán néhány vasutas már másnap megkapta a határozatot arról, hogy felfüggesztették, illetve elbocsátották az állásából „a demokrácia ellenes” tüntetésben való részvétel miatt. Tették ezt anélkül, hogy előzőleg meghallgatták volna őket.

* Részletek a szerzőnek az 1988/89. évi honismereti-helytörténeti pályázaton I. díjat nyert munkájából. (szerk.)

A visszaemlékezők elmondása szerint a hatvani vasúti főnökség sztálinista vezetői már a tüntetés előtti hetekben készültek leszámolni azokkal, akiknek személye szálla volt szemükben. Ezekről feketelistát állítottak össze és aláírásokat gyűjtöttek, miszerint a becsületes vasúti dolgozók követelik, távolítsák el körükből a reakciósokat és az imperializmus bérenceit.

Hogy kit miért akartak elbocsájtani és miért került az internálódók listájára, ma még nem tudhatjuk. Maguk az áldozatok is sokat töprengtek ezen. Vizsgálva az előzményeket és a következményeket, a következő okokat lehet számításba venni:

- csapást akartak mérni a „jobboldali szociáldemokratákra és a klerikális reakcióra”, hogy a vasútnál teljessé tehesék a korlátlan központosított hatalmat;

- el akarták távolítani a vasutasok köréből azokat a régi szakembereket, akiknek tekintélyük, befolyásuk volt munkatársaik körében és volt bennük annyi gerincesség, önálló gondolkodási képesség, hogy szót mertek emelni a szüklátóköri politikai érdekek érvényesítése ellen;

- ezen kívül voltak olyanok, akik azt az alkalmat akarták felhasználni kicsinyes, vélt vagy valódi sérelmek megbosszulására.

Vannak jelek, amelyből arra következtethetünk, hogy a Rákosi-klikk ellenszenvezett a vasutasok képzetesebb rétegével. Ennek eredete visszavezet a tanácsköztársaság idejére, amikor a dunántúli vasutasok sztrájkja szegült szembe a proletárdiktatúrával. A Horthy-korszakban az osztályharcos szocialista vasutasok eltávolításával, az átlagosnál közismerten magasabb fizetésekkel a vasutasságot sikerült a rendszer megbízható támaszává tenni. Rákosiék ezért a vasutasságot munkásarisztokratáknak tekintették, igazában nem is tartották őket munkásoknak, „értéket nem termelő” dolgozók voltak. A felszabadulás utáni koalíciós kormányzás idején a vasutasok többsége nem a kommunista párt tagja lett, hanem elsősorban szociáldemokrata, aztán kiszagda- és parasztpárti.

Fegyelmi tárgyalás és elbocsátás

A hatvani vasutasok elleni megtorlás nem zárult le a tüntetést közvetlenül követő elbocsátással és felfüggesztéssel. Csanádi György, a MÁV akkor vezérigazgatója fegyelmi vizsgálatot rendelt el, de a felfüggesztésre vonatkozó korábbi intézkedését fenntartotta. Június 23-án távirattal idézték meg a hatvaniakat a 26-án 12 órára kitűzött fegyelmi tárgyalásra, Budapestre. Az idézésben az is szerepelt, hogy a tárgyalásról való távolmaradás a határozathozatalt nem gátolja. Ennek kimondása nem volt alaptalan, hiszen a megidézetteknek egy része, ha akart volna, sem tudott volna eleget tenni a felszólításnak, mert ekkor már az államvédelmisták foglya volt.

Másfél nap alatt hetvenhét terhelt ügyét tárgyalta – a nyilvánosság kizárásával – a dr. Lantos György elnökletével üléselőző elsőfokú fegyelmi tanács. Tizennégyen nem jelentek meg a tárgyaláson. Közülük ötről biztosan tudjuk, hogy már letartóztatásban voltak. El lehet képzelni, milyen alaposan vizsgálhatta ki az ügyet a fegyelmi tanács, amikor hatvanhárom embert kellett volna meghallgatnia. Védőügyvédje csak Kontra József állomásvezetőnek és Vass Pál állomásfőnöknek volt.

A vizsgálatba vontak közül negyvenet minősítettek vétkesnek szolgálati vétségben (!), amely a köztársasági és demokratikus államrendből folyó követelményekkel ellentétben álló magatartásban nyilvánult meg. Pedig éppen ellenkezőleg: a bizottság eljárása és döntése volt demokráciaellenes, törvényellenes. A magyar kormány a párizsi békeszerződés aláírásakor kötelezettséget vállalt a demokratikus szabadságjogok tiszteletben tartására. Ezek között pedig számon tartjuk a szólás-, a gyülekezési-, a lelkiismereti- és a vallásszabadságot. Törvénytörő volt tehát a fegyelmi tanács elmarasztaló döntése azért, mert még ha a vádlottak részt is vettek volna a tüntetésben, ez nem minősíthető szolgálattal kapcsolatos tevékenységnek. Ráadásul a fegyelmi tanács határozata kimondta azt is, hogy a vasutasok egy részét azért büntetik, mert ha nem is ők, de a családtagjuk követte el a vétséget. Azonnali hatállyal elbocsátottak harminchet, ennél kisebb büntetéssel sújtottak tizenhatot. Három esetben további vizsgálatot tartottak szükségesnek. Mindössze hat vádlottat mentettek fel.

A bizottság úgy döntött, hogy az eljárás alá vont tizenhat nyugdíjas ügyében az eljárást megszünteti, mert rájuk nem terjed ki a hatásköre, de megfelelő megtorlás céljából ügyükről értesíti a nyugellátást folyósító hivatalt, s a nyugdíjintézetet a kapott értesítés nyomán megvonta a nyugdíjukat.

A vasutas férjek elhurcolása

A fegyelmi tárgyalás még be sem fejeződött, mikor 26-án éjszaka már őrizetbe vették a hatvani vasutasok újabb csoportját: Ignatovits Sándort, Zsákai Lászlót, Csabli Lajost, Dévényi Jánost és másokat. Azt mondták nekik, hogy csak néhány perces kihallgatásra kell bemenniük a rendőrkapitányságra. Ott azonban a fogdába gyűjtötték, majd teherautóra rakva a kistarcsai internálótáborba szállították őket. Innen kerültek néhány hét után vagy a recski kényszer-munka-táborba, vagy internáltként kellett dolgozniuk az ország különböző városaiban az építkezéseken: Sztálinvárosban, Inotán, Isaszegen, Gödöllőn és máshol.

A családtagok kitelepítése

A feleségek és a gyermekek hiába várták vissza a rendőrkapitányságról az „ötperces kihallgatásra” elvitt apákat. Június 27-én, kedden, éjfél után teherautók álltak meg harmincnégy család háza előtt. A lakásokba bezörgető, benyomuló ásovok közölték a megrémült asszonyokkal, hogy kitelepítik őket gyermekeikkel együtt a Hortobágyra. A férjük már előre is ment a lakást elfoglalni és előkészíteni. Egy órát adtak a szükséges bútorok, ruhaneműk és élelmiszer összecsomagolására. A kétségbeesett asszonyok megpróbálták jajgatva tiltakozni, mások megtörten engedelmeskedtek a felszólításnak: felrakták a teherautóra az ágyat, varrógépet, edényeket, ágyneműt, ruhaneműt, élelmiszert. Volt aki a disznót, a kecskét is. Mielőtt kivilágosodott volna, megindultak a teherautók Hortobágyra.

Az itthon maradt lakást egyelőre lepecsételték. Az állatokat a szomszédok vagy a rokonok gondozták egy ideig. Aztán a magántulajdonban lévő családi házakat államosították, a lakásokat a rendszer kegyeltjeinek utalták ki. Így kapott lakást az új tanácselnök, az MSZBT függetlenített titkára, több vasutas, rendőr és mások. A lakásban maradt ingóságokat leltárba vették, majd azokat is a kegyelteknek juttatták „Rákosi elvtárs ajándékaként”. Legalábbis voltak, akik erre hivatkozva tagadták meg később a visszaszolgáltatást.

Harminchat hónap internálásban

Miután a fizikai kényszer alkalmazásával lefolytatott kivizsgálások nem jártak eredménnyel, s nem sikerült elegendő bizonyítékot kicsikarni a bírósági eljáráshoz, a foglyokat a kistarcsai internálótáborba vitték. Onnan irányították őket tovább a különböző kényszermunka-táborokba. Ezek közül a legembertelenebb a recski tábor volt, amelyben a nagyon rossz élelmezés mellett követ bányásztattak a rabokkal. Gyakori volt a tetteges bántalmazás, a lelki megalázás. A külvilággal nem érintkezettek: levelezést nem folytathattak, csomagot nem kaphattak, látogatót nem fogadhattak. Nem volt ennyire embertelen a bánásmód a nagy építkezések mellett kialakított internáló-táborokban. Ott legalább kapcsolatot tarthattak az otthoniakkal, még látogatni is lehetett őket.

Az asszonyok és a gyermekek a Kónya pusztai és a Borzas pusztai állami gazdaságba kerültek, szinte jobbágyorsba. Igaz, nem voltak körülkerített, zárt táborban, de rendőrök őrizték őket. Körletüket engedély és rendőri felügyelet nélkül nem hagyhatták el. A bánásmód, a hangnem durva és sértő volt, tömegesen voltak elszállásolva az istállóban és egyéb gazdasági épületben. Munkába rendőri kísérettel jártak. A városi munkásasszonyok számára ismeretlen mezőgazdasági munkát kellett végezniük, olyan csekély bérért, amelyből a család számára szükséges élelmet is alig tudták megfizetni. Munkaruhát nem kaptak. Tisztálkodási és egészségvédelmi feltételeket nem nyújtottak számukra. Levelezésüket cenzúrázták, látogatót csak engedéllyel fogadhattak, csomagot meghatározott időnként kaphattak hazulról.

A szabadulás

Az internált vasutasok közül néhányat már 1951 decemberében szabadon engedtek, de ezek legtöbbször néhány hét múlva újból internálták a családjuk után a Hortobágyra. Aztán a csecsemőket, óvodás korúakat és néhány kisiskolást engedtek haza a rokonokhoz. Csak

1953-ban történt meg az internálótáborok felszámolása. Volt akiket már tavasszal, legtöbbjüket a nyár folyamán, az utolsókat szeptemberben engedték haza. A szabadulás után sem lett gondtalan az életük. Megtiltották nekik, hogy a történekről beszéljenek. A lakásukba csak akkor mehettek vissza, ha a helyükre beköltözött lakó önként visszaadta a lakást, vagy ha megfelelő cserelakást ajánlottak fel. Így aztán a legtöbben rokonoknál, ismerősöknél kaptak helyet, vagy albérlők lettek. A korábbi munkahelyekre a vasutasokat csak az ötvenes évek végén vették vissza. Addig a környék bányáiban, ipari üzemeiben kerestek munkát, de még innen is elbocsátottak néhányat, mint egykori internáltat.

1957 után fokozatosan rendeződtek az ügyeik. Lakáshoz jutottak, visszakapták, visszavásárolták a házukat, nem mindenki, de néhányan segílyt kaptak az életük újrakezdéséhez. A gyermekek az iskolában igyekeztek behozni a lemaradást. A legtöbb vasutasnak felajánlották, hogy visszaveszik őket a korábbi munkahelyükre. A rehabilitálási kérelmüket azonban elutasították arra hivatkozva, hogy erre nincs szükség, mert nem bírósági ítélet sújtotta őket. Nyugdíjuk megállapításakor az internálásban töltött éveket nem vették figyelembe.

A több mint háromévi szenvedés mély nyomokat hagyott bennük. A legtöbbjük egészsége súlyosan megkárosodott. Volt, aki elzüllött, sohasem tudott visszatérni a társadalomba. Mások még évtizedek múlva is rettegnek, nehogy újból elvigyék őket, ma sem mernek beszélni a velük történekről. Van aki félti a gyermek jövőjét, nehogy hátrány érje, ha kiderül, hogy a szülei internáltak voltak.

Németi Gábor

Veres János – Géza atya visszaemlékezése

1917-ben a Nógrád megyei Nézsán születtem törpebirtokos családban. Eredeti nevem Veres János, de szerzetesként Géza atya voltam. A hatvani szerzetesrendbe 1949-ben kerültem.

Az újhatvani plébánia, amelyet ferences szerzetesek vezettek, szociális szempontból a legjobban volt megszervezve. Például ki mertük hirdetni a szószékről, hogy akinek nincs fizetése, annak adunk; akinek nincs kenyere, adunk; aki éhes, bármikor kérhet vacsorát, adunk. Mindenkinek felmértük az anyagi helyzetét házról házra. Felmértük a gyerekek szociális helyzetét, és az ő tudtuk nélkül juttattunk adományt számukra a szüleiknek. Ha ruhaneműt adtunk, még arra is vigyáztunk, ne legyen egyforma, nehogy a színéről kiderüljön, hogy ez a barátoktól kapott ajándék.

Minden utcában voltak utcaapostolok, akik beszámoltak az utcabeliek anyagi és vallásos helyzetéről, életéről. Melyik családban van beteg? Hol van olyan, aki ellátásra szorul? Kinek van szüksége gyógyszerre?

A rend főnöke Kriszten Ferenc, nemrég került Hatvanba, talán még meg sem tudott ismerkedni az itteni helyzettel és emberekkel, ezért a rend tagjai közül én voltam a legismertebb, ha valaki hozzánk jött, engem keresett, Géza atyát.

Kriszten Ferenc Erdélyből származott, az egykori Zaránd megyéből. Mellette még három páter működött. Ketten hitoktatók, akik állami fizetést kaptak. Mi azonban nem állami iskolában tanítottunk, hanem a vasúti iskolában, amely nem is tartozott az oktatásügyi minisztérium hatáskörébe, hanem a közlekedésügyhöz. A másik hitoktató az egyházközségtől kapott fizetést.

A rendfőnök plébános volt, aki szintén az egyházközségtől kapott fizetést, de ezek a fizetések minimálisak voltak. Nem is akarták elhinni a vallatóim, kilenc hónapi verés után sem, hogy mi ebből megéltünk. Üres volt a kamránk, a pincénk. Ez a szentferenci szegénység jellemezte a mi rendünket. Nekem például még takaróm sem volt, egy pokróc sem, a csuhámmal takaróztam. Élt velünk két fel nem szentelt, laikus szerzetes is: az egyik sekrestyés, a másik szakács. A sekrestyés ellátta a kapusi teendőket, a szakács pedig kertészkedett is.

1950-ben elhatározták az apáca- és a szerzetes rendek feloszlását. Egy 1939-es rendeletre hivatkozva a vagyonukat elkobozták, a szerzeteseket, apácákat a kolostorukból kitették úgy, mint annak idején a zsidókat. Révai József, a belügyminiszter a mosonmagyaróvári és a tatai piarista tanárokat, valamint a szolgáló szerzeteseket, apácákat idehozatta Újhatvanba. Június 19-én, hétfőre virradóra érkeztek meg hozzánk. Leponyázott teherautókkal érkeztek,

államvédelmi kísérettel. A kocsik nem tudtak volna beállni a kolostor udvarába, de nem is akarták, hogy beálljanak. Inkább azt akarták, minél többen lássák, mi történik a szerzetesekkel és az apáccal. Leszállították őket a teherautókról és lerakták őket a templom lépcsőjére.

Két csoportban érkeztek, először talán a tataiak, aztán később a mosonmagyaróváriak. Be kellett volna fogadnunk őket a kolostorunkba, de ehhez hiányoztak a feltételek. 1944-ben, a nagy hatvani bombázáskor foszforbomba esett a kolostorra, aminek következtében a rendház belső berendezése a parkettával együtt elégett. Még ágyakat sem tudtunk adni számukra. Kénytelenek voltak szalmát hozatni, az lett a fekhelyük. Egyik szobába az apácák, a másikba a szerzetesek telepedtek le. Olyan állapotok voltak, mint a légerekben.

Az ávosok kiadták nekünk az ukázt, hogy nem szabad senkinek semmit sem szólni. Ezek egyelőre itt lesznek állami rendeletre, kiengedni őket nem szabad. Később majd újabb utasítás jön.

Június 19., hétfő igen mozgalmas nap volt Hatvanban. Akkor kezdődött az aratás, akkor mentek a cukorgyári munkások a kampányra (a borsó kampány kezdődött), akkor volt a beiratás a közelünkben levő általános iskolában. Nagyon sokan jártak-keltek az utcán: s mind tudomást szereztek arról, hogy mi történik a szerzetesekkel.

Az összeverődött emberek különböző dolgokat kiabáltak, például azt, hogy jönni fognak a tatabányai bányászok megvédeni és segíteni a vasutasokat. A szemben levő katolikus otthonba fegyvereket hoztak a karhatalmisták. Felkészültek arra, hogy védekezni tudjanak, ha a tömeg megtámadja őket. Még a templom tornyába is vittek fel fegyvereket. Ők voltak azok, akik a harangokat megkongatták, félreverték. Dél előtt 10 órakor megérkeztek a budapesti ávosok és elzárták az utat Pest felé. Kezdetben, aki arra akart menni, a Mészáros Lázár utca felé kerülve folytathatta az útját.

Az újhatvani tüntetés előre megtervezett provokáció volt, mint a pócspetri eset. Ilyesmit máshol is szerveztek, például a szülőfalumban. Ezzel akarták bizonyítani, hogy mi, a hatvani ferencesek a váci püspök közvetítésével kapott pápai utasításra a magyar demokráciát meg akarjuk dönteni. Hát ez még mesének is csúnya.

A tömeg már délelőtt összegyűlt és együtt maradt. Volt olyan, aki délben sem ment haza ebédelni. Este hat órakor üzenetet kaptunk: Péter Gábor személyesen irányítja a tüntetők elleni akciót a belvárosból, a rendőrkapitányságról. Tudomásom szerint a belváros felől a miskolci ávos zászlóalj, Pest felől a budapesti zászlóalj készült fel a tüntetés feloszlására. Hogy hányan tartoztak egy-egy zászlóaljba, azt nem tudtam megállapítani, de félelmetesen sokan voltak. Minden házba jutott belőlük, amikor megindultak. Minden házat átkutattak a padlástól a pincéig és mindenkit megverték. A belvárosba nem mentek, csak itt Újhatvanba, de egy Kovács József nevezetű főmozdonyvezető bejött hozzánk és elmondta, hogy ő békécsabai. Itt volt a vasutas laktanyában éjszakai szálláson. Az ávosok oda is bementek és adtak a vasutasoknak, ami befeléért, eldádázták őket is.

Olyanall is beszéltem, aki a Zöldfa vendéglőben volt. Ott is mindenkit megverték.

Péter Gábor a rendőrkapitányságról először telefonált a rendfőnöknek, hogy osszlassa szét a tömeget. A rendfőnök azt válaszolta: nem ő hívta ide az embereket, neki nincs erre sem eszköze, sem módja, de nem is az ő feladata, hogy egy ismeretlen ember utasítására, aki neki be sem mutatkozik, szétosszlassa a tömeget. Erre azt mondta neki, hogy hívja oda Géza atyát, vagyis engem. Én azt válaszoltam neki, hogy a magam részéről megteszek mindent, amit tehetek. Kimegyek a tömeghez és megmondom nekik, hogy ha jót akarnak nekünk és maguknak, menjenek haza.

Ki is mentem, de amikor felszólítottam őket a hazamenetelre, ordítani kezdtek: „Nem megyünk haza, mert akkor magukat kiviszik a vasútra és viszik Szibériába! Ha nem lesznek itt a ferencesek, akkor nekünk nem kell az életünk sem!” Ez történt este nyolc vagy kilenc óra tájban. Már sötétedni kezdett. Fél tízkor Péter Gábor még egyszer telefonált. Azt mondta, most már ne csináljunk semmit, majd ők intézkednek.

A tömeg közben Máriás, magyar énekeket énekelt, és hangosan imádkozta a rózsafüzért. Nem volt semmi mozgás. Egyszer csak az ávosok felszólították a tömeget, hogy menjenek haza. Amikor ennek nem volt foganatja; fecskendőkől vizet zúdítottak rájuk, de ezzel sem ment. Utána a levegőbe lövöldözve akarták megfélemlíteni az embereket, pánikot akartak előidézni. Akkor sem mozdult senki.

Ekkor az ávosok leugráltak a gépkocsikról, drótokat húztak ki és puskatussal mindenkit verni kezdtek agyba, föbe. Betörték a rendházba is. Itt mindenkit véresre vertek. Az éjszaka folyamán ki kellett hívni a körzeti orvost, Fister doktort, hogy segílyt nyújtson, ellássa a sebesülteket. Sőt volt egy apáca, aki haldokolt. Mi ezt nem láttuk, csak mondták nekünk.

Mindnyájan véresek voltunk. A szerzetes társaim sorban elájultak, még Aurél atya is, aki pedig jó sportoló volt, gyakran futballozott. Aki elájult, addig locsolták, míg magához nem tért. Én akkor is megtermett és jó erőben voltam, nem ájultam el. Odajött hozzám egy legény és megszámláltam, hogy tizenhat pofont lehúzott.

Kezdett már két, három óra lenni, amikorra az egész várost elintézték. Mi a fürdőszobában lemostuk magunkról a vért. Az ávosok a szobákban és a folyosókon minden képet összetörtek, minden ablakot beverték, de még az ajtók furnér betét-deszkáját is betörték, leszaggatták a villanylámpákat, de még a villanyórát is. Összetörték a bútorokat is. Amikor mindezzel végeztek, ránk tették az amerikai bilincseket. Kivezettek bennünket az utcára és felraktak az ott várakozó teherautóra. Az utcán ekkor már senkit nem láttunk (a tüntetők közül). Hajnali négy óra lehetett, már kezdett világosodni.

A rendházból minket egyenesen az Andrassy út 60-ba vittek. A teherautón térdelnünk kellett. Ez azért is kínzó volt, mert korábban sódert szállíthattak vele és a padlón a maradék kavicsok törték a térdünket. Az egyik társunkat a rosszullet környékezte, de az egyik ávos rászólt: „Ha elájulsz, a szádba hügyozok, majd magadhoz térsz! Bitang népnyúzó grófi származékok, majd most megtanítunk benneteket!”

Meg is kérdezte mindegyikönkől, hogy mi volt az apja. A rendfőnök megmondta, hogy szabóság volt, aki a századforduló idején, amikor nagy válság volt, kivándorolt Amerikába Erdélyből, Világos környékéről. Aurél atya volt a következő. Az ő apja negyven éven keresztül béres volt a Vécsey bárónál. András atyának az édesapja Esterházyánál volt juhász harmincöt vagy negyven évig. Utána két testvér következett: mindkettőjüknek napszámos volt az apja. A végére maradtam én. Rám nagyon vigyáztak, mert én voltam a Géza atya. Mondtam: az én apám törpebirtokos volt, nyolc-tíz holdon gazdálkodott.

Az ávosok, miután meghallgattak bennünket, egymásra néztek: „Mi hülyék vagyunk! Hát ezek nem úri csirkefogók! Üljetek le!” Így aztán a végén már elviselhetőbb lett a sorsunk, de hamarosan megérkeztünk az Andrassy út 60-ba. Ott lerángattak bennünket a kocsiról.

A négy pátert és a két világi foglyot a vallatás után börtönbüntetésre ítélték. A két laikus testvér nem ítélték el, őket internálták. Engem első fokon kilenc évi börtönre ítélték, aztán tárgyalás nélkül felemelték, csak később tudtam meg egy papírból, amelyen az állt, hogy tizenkét évre vagyok elítélve.

1956. július 3-án szabadultam. Nagy csinnadrattával történt a lefogásunk és a szabadulásunk is. Írtak rólunk a nyugati, de a magyar újságok is. Az Új Emberben is hosszú cikket írtak a szabadulásunkról. A szabadulásom után néhány nappal felfigyeltem az Új Emberben lévő nagy betűs címre: „Az Elnöki Tanács kegyelmet oszt.” Ezt már elolvasom. Hát a cikkben a saját nevemet is ott találtam.

Hat évi börtönben eltöltött raboskodás után vissza kellett jönnöm Hatvanba, mert a letartóztatásom előtt itt volt az állandó lakásom. Amikor megjelentem a kolostorunkban, akkor ott már leánykollégium volt. Nagyon meglepődött a gondnoknő, amikor közöltem vele, hogy a BM rendelete értelmében nekem vissza kell térnem a régi lakásomba. Miután tanácstalanul mentegetőzve kereste a megoldást, megsajnáltam és megnyugtattam, hogy nem akarok ide visszaköltözni, csak a lakáskijelentésemet jöttem elintézni.

Ezt megelőzően én már körülnéztem, hol tudnék elhelyezkedni. Találkoztam Dunaföldváron a paksi kanonok esperessel, aki apátplébános volt. Mondtam neki, hogy állást keresek. Rögtön felajánlotta, hogy ne keressek, majd alkalmaz ő sekrestyésnek. Így aztán bejelentkezhettem Paksra, el tudtam újból indulni, volt állásom és lakásom.

Binder Géza visszaemlékezése

1912. december 30-án születtem Hatvanban, tizenegy voltunk testvérek. Édesapám piaci árus volt, a nagyapám munkás a Hatvani Cukorgyárban, a másik nagyapám: cipész. Hatvanban jártam iskolába: a belvárosiban három osztályt, az újhatvaniban kettőt. Ötvenöt éves voltam, amikor a hatodik, hetedik és nyolcadik osztályt elvégeztem.

Fiatal koromban nagy szegénységben éltünk, mert nem volt munkalehetőség. Télen akció-munkák voltak, csak három napot lehetett dolgozni egy héten, de egy családból csak egy. 1937-ig napszámba jártam, akkor protekcióval bekerültem a vasúthoz. Nagy rimánkodás után vettek fel, mert látták, hogy milyen szegények vagyunk. A fűtőházhoz vettek fel, de én nem

akartam fűtő lenni, ezért átmentem a pályafenntartáshoz, onnan kocsirendezőnek. Egy darabig a Ferencvárosban is dolgoztam, de nem szerettem a bejárást, ezért visszajöttem Hatvanba.

Amikor bejött a demokrácia, a pártembereknek olyan nagy szavuk lett, mint az atyaiistennek. A szakszervezetnek 1945 óta vagyok tagja, a szociáldemokrata pártban is benne voltam, de amikor 1948-ban egyesültek, engemet kizártak, mert azt mondták nekem, hogy „Balkán típusú, kalmár leszármazott, politikailag fejletlen, újságot nem olvas.” Erre úgy emlékszem, mintha ma történt volna. Amikor megkérdezték, hogy egyetértene-e a kizárási javaslattal, mindenki megtapsolta. Azért zártak ki, mert négy gyermekem volt, és amikor volt a mil-pengő, nem tudtunk megélni. Egy havi keresetemből egy kiló sót nem tudtam venni. Ezért aztán mentem cserélgetni, feketézni. Ezt kellett csinálnom, hogy a négy gyermekemet el tudjam tartani élelemmel, meg ruhával. Ezért voltam én bűnös, mert négy gyermeket neveltem a hazának.

Az újhatvani tüntetés idején én Hatvanban szolgáltam, mint váltókezelő. Sajnos, 1946 és 1950 között szereztem két pártember ellenséget. Igazában nem is én, hanem a feleségem. 1946-ban hoztak Szabolcsból egy vagon krumplit. Azt mondták, ezt elsősorban a nagycsaládosoknak osztják szét. A feleségem már reggel öt órakor odament a vagonhoz, mert nekem hét órára szolgálatba kellett mennem. Hiába vártam, nem jött haza. Elindultam, a gyerekeket bezártam a lakásba. Mentem szolgálatba a turai toronyba. Odajött az egyik kollégám és mondja: „Nem kapott a feleséged krumplit. (Ötven kilót kellett volna kapni.) Sót Gál Náci (Gál Ignác csúcstíká) letolta a feleségedet, amiért kért krumplit.”

A krumpliosztás után Gál odajött a toronyhoz, engemet kihívott és azt mondta: „Géza! A feleségednek nagy pofája van.” Erre én azt válaszoltam: „Náci bácsi! A lónak van pofája, meg magának, vegye tudomásul.” Erre az volt a válasza: „Majd lesz gondom rátok!” Amikor hazaértem, mondtam a feleségemnek: „Anyus! Mi történt?” „Hát képzeld – azt mondja – ott állok a vagonajtóban, a fejem fölött dobálják a zsákokat a tiszték és a pártemberek. Hiába álltam az ajtóban, nekem nem adtak, csak azt mondták: „Várjon sorára!” A vagon kiürült, nem kaptam krumplit. Erre kifakadtam: „Ez a demokrácia? A nagycsaládosoknak sem adnak krumplit? Az én gyerekeim dögöljenek meg éhen? Ilyen pártember maga? Ez nem való egy pártemberhez.” Erre azt válaszolta Gál Ignác: „Fogja be a pofáját, mert különben én fogom be!”

Ezek után volt még egy történet. Révész József volt a munkatársam. A felesége az MNDSZ-ben volt benne. Jóban voltunk egymással. Egyszer jött az asszony és elkérte a feleségemtől a vásárlási könyvecskét, amelyre lehetett ötszáz forint erejéig hitelbe vásárolni a szövetkezeti boltban. Azt mondta, az urának akar egy öltöny ruhát venni, a következő hónapban megadja a kölcsönt. Odaadtuk a könyvecskét, mert bízunk benne, hogy megadja, hiszen vasutas a férje, minden hónapban kap fizetést. De nem adta meg. Az én fizetésemből vonták le a tartozást, először az egyik felét, a másik hónapban a másikat. A feleségem megkereste Révésznéét és mondta neki: „Magdika! Miért nem fizeti ki a tartozást. Tőlünk vonják le, nem tudom a családod így rendesen eltartani?” Erre az volt a válasza. „Majd megadom. Most menjen innen, mert kilököm.” Én is beszéltem az úrával: „Jóska! Nézd már, az én fizetésemből vonják le a tartozásokat! Micsoda dolog ez? Mit tettek ti velünk?” „Én nem tudom, a feleségem intézeti” – ezt válaszolta.

Ezeket is magunkra haragítottuk. Mondtam is a feleségemnek: „Meg vagyunk jegyezve, bélyegezve. Majd figyelj meg, jön egy alkalom, minket úgy el fognak vinni, hogy a napot sem látjuk többet, mert ezeknek a pártembereknek olyan nagy szavuk van, mint a magasságos úristennek. Nincs törvény, nincs alkotmány, csak az történi, amit ezek akarnak.”

El is jött az 1950-es tüntetés. A feleségem délelőtt elment a piacra, én meg otthon maradtam a gyerekekkel, mert azok kicsik voltak még. Amikor hazajött, mondtam neki, hogy én lefekszem, mert éjszakára szolgálatba kell mennem. Ott laktunk a MÁV bérházban, ahol a tüntetés volt, az ablakból mindent láthattunk, nem kellett odamenni sem. Láttuk, amikor a ferences papokat elvitték. Rengeteg ember összejött ottan.

Én hat órára elmentem szolgálatba. Reggel jött a szomszédunk lánya és mondja, hogy Géza bácsi siessen haza, mert a feleségét elvitték az ávosok. A gyerekek sírnak, be vannak zárva a lakásba. A munkatársaim is azt mondták, siessék haza, majd ők mindent elintéznek helyettem.

Amikor hazaértem, a lakás ajtaja be volt zárva, a gyerekek meg ott sírtak. Amikor kérdeztem tőlük mi történt, azt mondták, hogy az ávosok előbb kövel dobálták az ablakot, aztán elvitték az anyjukat. Megtudtam, hogy a Katolikus Körbe vitték, ahol most a mozi van. Mit csináljak? Nem éreztem magam bűnösnek, gondoltam, elmegyek és legalább a lakáskulcsot elkérem, hogy ne kelljen kifeszíteni az ajtót. Amikor odaértem a Katolikus Körhöz, ott állt egy jó barátom, aki a vasútnál politikai tiszt volt. Egyébként mozdonyvezető volt eredetileg, Antal Károlynak hívták. Mondom neki: „Te Karcsi! A feleségemet elhozta az ávosok, négy gyerek be van zárva a

lakásba, legalább a kulcsot elkérem, ha már elhozták. Kérd már el a kulcsot, mert most jöttem haza a szolgálatból."

Kérd el te – mondta. Erre bementem az ajtón, ő meg azt mondja az ávosoknak: „Vigyétek, ezt a piszkos gazembert!” Mit jelent ez, Karcsi? – kérdeztem. Én becsületesen dolgoztam egész életemben. Miért vagyok én piszkos csavargó? – Nem pofázol, mert agyonütlek! – ez volt a válasza.

A Katolikus Kör udvarán már akkor ott álltak vagy negyvenen vigyázzban. Ott volt Farkas tanár, Fister Tibi egyetemista, és még sokan mások, akikre most nem emlékszem. Oda löktek engem is közéjük. A feleségemmel nem találkoztam. Reggel hét órától délután négy óráig ott álltunk étlen-szomjan. Nem adtak még vizet sem.

Négy óraker behívott engem Antal Karcsi kihallgatásra. Bemegyek, kérdi:

– Mondjad csak, hogy szerveztétek meg ezt a papi tüntetést!

– Én nem szerveztem senkit, semmit – mondom.

– Körlevelet hordoztatok szét, ugye?

– Nem hordtam én semmit, de ha olyan nagyon gyanakszol, akkor gyanakodj az apádra és anyádra, aki a fáklját tartotta az oltár előtt egész élete folyamán és benne volt a „rózsafüzért” társaságban. – Apámat meg anyámat ne emlegetsd azzal a piszkos pofáddal, mert agyonütlek. Azzal nekem jött, úgy összevert, hogy orromon, számon jött a vér. Ott állt körülötte vagy nyolc ávos. Persze, hogy én nem mertem visszaütni. A vasutas egyenruhám tiszta vér lett. Ezután azt mondta az ávosoknak: „Vigyétek, mosdassátok meg és lökjétek vissza a sorba!”

Behozták közénk Fűrjes csendőrt is. Este húzták ki az ágyból. Ő volt a csendőrpáncsok Hatvanban. Azt mondták neki: „Na, te piszkos csendőr, a pribékjeidet most egzécírozta! Feküdj, kelj!” – egy fél órán keresztül, ami belefér. Ezt csinálták velünk az ávosok este kilencig.

Harminchat hónappal később tudtam meg, hogy a feleségemet fél nyolckor hazaengedték a gyerekekre való tekintettel. Igaz, aztán tíz nappal később elvitték a gyerekekkel együtt a Hortobágyra. Majdnem annyi ideig volt internálva, mint én, két héttel előbb jött haza. A négy gyerek: Géza, Marika, Nándor és Gyula. Apámnak sikerült Gyulát visszahozni, mert csak három és fél éves volt.

Este 9 óraker teherautók jöttek a Katolikus Kör elé. Mindnyájunkat felszállítottak rá és minden tárgyalás nélkül elhurcoltak bennünket. A papoknak leoldották a derekáról a fehér kötelet és azzal kötözték össze bennünket végig-végig. Négy barát volt velünk, meg egy laikus. A négy közül az egyik volt a házfőnök.

Pestre vittek bennünket. Tíz óra tájban lehetett. Először az Andrassy út 60-ba vittek. Ott voltunk három napig. Ott is vallattak, vallatak, de nem annyira. Onnan átvittek a Markó utcába. Ott voltam tizenhét napig. Minden nap ütöttek-vágtak bennünket a papokkal együtt. Volt ott egy zsidó főhadnagy, már nem jut eszembe, minek hívták, ez nagyon haragudott a keresztényekre. Behívott magához kihallgatásra. Nagyon szépen beszélt hozzám: „Na Binder elvtárs! Maga jó vasutas, mondja el, hogy szervezték meg a tüntetést! Kik voltak benne? Itt van a felesége a másik szobában. Ha mindent elmond, mehetnek haza együtt.”

– Nem hiszem el, hogy itt van – mondom – és nem szerveztem semmit, becsületesen dolgoztam a MÁV-nál. Nem érkeztem arra, hogy szervezzek. – Akkor mars, kifelé! – mondta.

A másik szobában már várt négy-öt ávos. Ütöttek-vágtak. Egyszer ideestem, onnan a másik visszaüött. Amikor összeestem, fellocsoltak és újból vertek. A barátokat ugyanúgy verték. Még kettő él belőlük. Kovács Géza az egyik, a másikkal nem jut eszembe a neve, pedig azóta itt voltak misézni Hatvanban. Ez így ment tizenhét napon át. Mindig azon gondolkoztam, miért van ez így. Én nem bántottam senkit a világon és mégis ütnek-vágnak, mint a kuttyát. Felváltva hordtak bennünket kihallgatásra. Miért bántanak bennünket? Nem tudtam aludni. Még ma is arról álmodok, hogy rab vagyok és kísérgetnek, félek. Felriadok sokszor, s utána nem tudok elaludni. Az agyam még mindig tele van azokkal a szörnyűségekkel, ami történt.

Tizenhét nap után átvittek bennünket a Csokonai utcában lévő államvédelmi fogdába, mert látták, hogy nem mennek velünk semmire. Ott aztán már szépen beszéltek velünk. Mondták, hogy kivizsgálják az ügyünket, börtönre nem ítélnék. Egy tiszt Hatvanban is érdeklődött utánam, hogyan szolgáltam, rendesen dolgoztam-e. Börtönre nem ítélnék, de elvisznek Kistarcsára, internálótáborba.

A kistarcsai internálótábor területén régebben rendőr-tanonc iskola volt. Június 20-án vittek el Hatvanból, augusztusban Kistarcsára vittek át bennünket. Ott voltunk egy vagy két hónapig. A három lakatya tele volt internálással: bárók, grófok, hercegek, földbirtokosok, katonatisztek, rendőrkapitányok. Engemet kondérosnak osztottak be, vagyis konyhai szolgálatra, ezért jobban éltem egy cseppet, mint a többiek, de eljött az idő, menni kellett Kistarcsáról is.

Szeptemberben vonatra raktak bennünket a HÉV vonalon. 35–40 embert zártak be egy vagonba, úgy vittek bennünket, azt sem tudtuk hova. Kinézni sem tudunk a vagonból, mert ajtó-ablak be volt zárva és ott voltak az ávosok is. Egyszer csak megállt a vonat. Hajnali két óra felé kiszálltunk. Még sötét volt, de amikor keresztül haladtam a falun, megismertem, hogy ez Recsk. Az állomástól vagy öt kilométert mentünk fel a hegyre. Mire megvirradt, megérkeztünk a táborba, melyben csak fabarakkok voltak. Ezeknek harminckét méter volt a hosszuk. Ezezhatszázan voltunk a táborban. A barakkokban fapricsek voltak és egy kályha téglából.

A táborparancsnok – egy ávos tiszt – azt mondta, amikor megérkeztünk: Látjátok azt a hegyet? Ti ürgék, ti senkiházi Marcik? Amíg azt a hegyet el nem hordjátok, nem mentek haza. Különben sem mentek haza, itt fogtok megdőglenni mindnyájan.

Mi erre nem szólhattunk semmit. Megkezdődött a munka. Dolgoztunk hétköznap, vasárnap, ünnepnap. Hordtuk a meddő anyagot a nagy hegyből, hogy meg lehessen kezdeni a kőbányászást. Elpusztultak sokan, akikről azt sem tudjuk, hol vannak eltemetve. Dolgozunk télen-nyáron. Voltak ávosok, akik feküdj-öt vezényeltek a hóban és tapostak rajtunk. Hozzánk másképp nem szóltak, csak: „Ürge.” Levett sapkával kellett állnunk, amikor egy ávos elment mellettünk. A koszt nagyon gyenge volt. Kezdetben csak babot kaptunk, amely vegyesen volt kavicsal. Az emberek olyan éhesek voltak, hogy megették az ennilát az ávosok kutyái elől. Pedig, ha észrevették, hogy valaki megette a kutyák ennilóját, azt úgy összeverték este, hogy élőhalott volt. Olyan éhesek voltak az emberek, hogy megették a falevelet. Ha szökés történt, három napig nem adtak kenyeret. Amíg ott voltam háromszor volt szökés. Egyszer hárman, egyszer heten szöktek meg, egyszer meg négyen. Volt olyan, akit visszahoztak, volt akit nem. A szökevényeket fényszórákkal és kutyákkal kutatták. Szökés idején három napig be voltak zárva, a nagy hőségben nem kaptunk sem enni, sem inni. Szerencsénkre volt a konyhán két emberünk, két hatvani, akik szakácsok voltak. Az egyiket Vas Pistának hívták, a másik is Pista volt, de most nem jut eszembe a neve. Ezek, amikor az ételt osztották, nekünk mindig kedveztek. Igaz, az ételosztáskor a szakácsoknak nem volt szabad ránézniük azokra, akiknek adták, de ezek úgy pislogtak, hogy észrevették, mikor került sorra hatvani. Ilyenkor jobban megmerítették a szedőkanalat.

Sokat szenvedtünk a bolháktól is. Annyi bolha volt a barakkban, hogy éjszaka nem tudunk aludni tőlük. Kínunkban már vizes pokrócba takaróztunk, de az sem használt. Végül aztán az örök is észrevették, hogy az emberek nem bírnak dolgozni a kimerültségtől. Akkor hoztak gearolt vagy mit és beszőrták a barakkba, amíg dolgozni voltunk. Még a bányát is telefűjták, mert ott is elszaporodtak a bolhák.

Nagyon nehéz volt a munka is, amit velünk végeztek. Én például nyolc kilós kalapáccsal dolgoztam, ami annyira megerőltető volt, hogy tüdőgúgulást kaptam. Csabli Lajost és Veres Istvánt is a mozdonyról szedték le, úgy vitték internálásba. Ez a Veres István a bányában csákánnyal fenyegette az eget: „Ha Isten volna, nem tőrné azt, hogy ezt a sok szegény embert elhurcolták és így kínozzák.” Én mondtam neki: „Pista! Ne zúgolódjál! Aldozatok vagyunk mi, velünk félemlítik meg a magyar népet. Ha kibírjuk, mi jól járunk, mert akik elvittek bennünket, talán már egy sem fog élni.” De hiába beszéltem neki, ő csak mondta, hogy ha volna jó Isten, nem tőrné ezt a kínszenvedést. Alig múlt el egy fél óra, már halott volt. Egy nagy kő görgött le a hegyről. Hiába próbált elugrani előle. A kő váratlanul gellert kapott és agyonütötte. Bevitték a kórházba, de már nem tudtak rajta segíteni. A kőomlástól mindenki félt. Ilyenkor az ávosok kiabáltak: „Félre!” Többen is meghaltak ilyen módon. Azt sem tudjuk, hol vannak eltemetve.

Amikor Nagy Imrét megválasztották miniszterelnöknek, akkor kezdődött a szabadulásunk. A leszedett ruhánkat, az órákat, gyűrűket mind elszedték, nem adtak vissza semmit. A szabadulásunkról előzőleg semmit sem tudtunk, mert nem volt szabad ilyesmiről beszélgetni. Voltak közöttünk vamzerek vagy mik, akik beáruultak. Volt ilyen a hatvaniak közül is, nem tudom él-e még. Pedig nagyon sokszor kitaláltak valamit: „Meglátjátok, egy hét múlva szabadulunk.” Ilyenkor az áruló felírta a nevét suttyomban. Mikor visszamentünk a táborba, névsorolvasáskor az ávos kiszólitotta azokat, akiket beáruultak.

Voltak olyan ávosok, akik nagyon szerettek kegyetlenkedni. Mi ezeknek különféle nevet adtunk. Az egyik szakaszvezetőt számtantanárnak neveztük el, mert soha nem tudta rendesen megszámolni a rábízott internáltakat, a másikat Borzasnak, mert ennek a főhadnagynak mindig borzas volt a haja. Ez volt a legkiálthatatlanabb. Ez aztán a kiszólitottakat a többiek szeme láttára agyba, főbe verte. Addig ütötte, amíg össze nem esett. Ha valamelyik nem esett össze a főhadnagy öklétől, az utána jövő ávos tovább ütötte. Ilyen életet élünk. Nekünk nem volt szabad szólni sem egymáshoz. Legfeljebb súgva, hogy meg ne hallják.

Nekem a legjobb barátom, Kéri Kálmán vezérkari ezredes volt, aki a tévében is szerepelt. Ő

azt mondta: „Binderkém! Ne zúgolódjál! Ne szidd az Istent! Mert előbb-utóbb úgyis meg fogunk szabadulni. Azok, akik minket elvittek, egy sem fog élni. Isten nem ver bortal, meglátod.”

A kezdeti nehéz napok után, amikor beindult a kőbányászat, valamivel javult a helyzet, akkor jobban élelmeztek bennünket, sőt spájzolni is tudtunk. Talán azért is adták a több élelmet a szabadulásunk előtt, hogy ne kerüljünk haza annyira lesóványodva, de biztosan az is közrejátszott, hogy a kőbányászat haszonnal járt, és rájöttek, hogy a jobban élelmezett emberek többet tudnak termelni. Mert bizony a kezdeti időben nagyon lesóványodtunk és sokan elpusztultak. Különösen a magas, jóltáplált emberek. Az olyan kistermetűek, mint én, jobban bírták a nélkülözést. Ha száz százalékot teljesítettünk, akkor spájzolhattunk. Vásárolhattunk magunknak egy kiló marmaládét, cigarettát vagy más. Amikor szabadultunk, adtak egy csekket is hatszáz forintról. Ennyit kerestünk harminckilenc hónap alatt. Ezt a postán kiválthattuk és boldogok lehettünk vele. Különben akkor a forint még jó pénz volt, a hatszáz forint sokkal többet ért, mint ma.

Csoportonként engedtek haza bennünket. A szabaduláskor a parancsnok beszélt hozzánk: „Aki magukra megjegyzést tesz, nyugodtan jelentsék fel! Az megkapja a büntetést, mert most már más a helyzet, nem az az alkotmány, mint ami 1950-ben volt. Arról meg ne beszéljenek semmit, hogy mi történt magukkal, hogyan éltek a táborban!” Nem is mertünk mi szólni sokáig. Később, amikor a fiam ment a veszprémi egyetemre, egy pártember megszólított: „Hogy mer a fiad egyetemre menni, hiszen ti templomba jártok?” Azt válaszoltam neki: „Már szabad templomba járni! Ne fenyegezz, mert feljelentelek!”

Amikor Recskről szabadultam, 1953. szeptember 13-án, először Pásztóra mentem be a sógoromhoz. Mondtam neki: „Adjál már egy nadrágot! Én leadtam a szép ruhámat, nem adták vissza, most nincs rajtam semmi, csak ez a csikozott katonanadrág.” Így jöttem aztán haza Hatvanba. A családom már idehaza volt. A régi lakásunkba nem tudtunk visszamenni. A bútorunkat a pártemberek mind széthurcolták. A rendőrségtől kértem segítséget, hogy visszaszerezhessek valamit. A szomszédok megmondták, hogy ezt a bútor az vitte el, a másikat az. Én egy rendőrrel mentem a megadott címekre. Így tudtam visszaszerezni néhány darabot. Visszakaptam a kredencet, ágyakat és egyebeket.

A feleségem két héttel előbb szabadult a Hortobágyról. Elmondta, hogy juhakolba laktak. Az iskolás gyerekeknek nem volt tanítójuk, csak egy gimnazista diák tanította őket. Aki énekelni mert, azt ott is agyonverték.

A feleségem akkor már a konzervgyárban dolgozott. Délután négy óráig tartott a munkaidő. Én elébe mentem. A gyár előtt a parknál találkoztam össze vele. Amikor megláttuk egymást, nem tudtunk sokáig szólni sem. Harminckilenc hónapig nem láttuk egymást. Csak sírtunk, sírtunk.

Néhány hónapig a nagynénémnél laktunk, de az több laktartást kért, mint amennyit én kerestem. Elmentem ugyanis dolgozni a Mátravidéki Erőműhöz. A vasútnál ekkor hiába próbálkoztam, nem vettek vissza, mert fegyelmileg voltam elbocsátva. Az erőműnél csillekapszó voltam. Három hónapig ezt csináltam, aztán az internáltakat mind elbocsátották. Azt mondták azért, mert megbízhatatlanok vagyunk.

Ezután Nagy Elemér pályamesterhez mentünk el néhányan Selypre pályamunkásnak. Ide jutottunk. Kalauzok, váltókezelők, vonatvezetők, pályamunkások lettünk. Nekem is megvolt még a vonatvezetői vizsgám is. Ott voltunk kb. egy évig, akkor megjött az 1956-os év. Megalakult a munkástanács. Amikor egy főintéző meglátta, hogy mi négyen a pályakocsit toljuk, azt mondta: „Maguk vissza vannak véve a vasúthoz, mert büntetlenül internálták magukat. Mindenkit vissza kell helyezni a régebbi beosztásába.”

Mindjárt átszólta az osztálymérnökségre, hogy adják meg ennek a tíz embernek a felmentést, vissza vannak véve a vasúthoz. Engem mindjárt be is osztottak vonatkísérőnek, aztán újból letettem a vonatvezetői vizsgát, elvégeztem a nyolc osztályt. Két évig még utaztam, de aztán elmentem tartalékos váltókezelőnek, mert ott többet kerestem. Öt gyermekem volt már ekkor, kellett a pénz. Le voltunk rongyolódva, nem volt házuk, a gyerek gimnáziumba járt, sok volt a baj, a kiadás.

Amikor a munkástanács megszűnt, engemet berendeltek a minisztériumba. Azt kezdték kérdezni, hogy ki vett engem vissza a vasúthoz, hiszen engem fegyelmileg elbocsátottak. Én azt válaszoltam, hogy a hatvani munkástanács, akik ismertek, tudták, hogy ártatlanul internáltak. Akkor ott csináltak egy papírt, hogy méltányosságból visszavesznek. Az internálásban töltött időt beszámítják.

Volt közöttünk internálva egy ezredes is. Ez a szabadulásunk után visszakerült a belügyi-

nisztériumba. Én nem mertem előbb segílyt kérni, de 1960-ban elmentem hozzá. Ott állt két őrmester az épület bejáratánál. Mondtam neki, hogy kihez akarok menni. Azt mondták, menjek, rendben van. Bementem az irodájába, éppen egy emberrel tárgyalt. Amikor az elment, mondtam neki: „Te himpellér! Adjatok már nekem valami segílyt! Őt családom van. Segítsetek, ha már ilyen áldozatok voltunk!”

– Miért nem jöttél előbb? Ötezer forintot adtunk mindenkinek, aki ott volt. Most mit csináljak veled?

– Tudod mit? Utaltassál ki egy házhelyet Hatvanban! Hadd építsek. Már a tizenkettedik helyen lakom. Nagycsaládos vagyok, nem kellek senkinek lakónak.

– Jól van. Mire hazamész, hívatnak, hogy kapsz egy házhelyet.

Valóban úgy volt. Hazaértem, másnap már hívatnak be a tanácshoz Körmöcziék, meg Karácsonyék, akik akkor voltak vezetők a műszaki osztályon. Azt kérdezték, hogy tudtam én elintézni, hogy nekik ilyen gyorsan ki kell utalniuk egy házhelyet nekem. Mondtam, hogy a minisztériumban voltam.

Ezután elében tették Hatvan térképét és azt mondták, tessék választani egy házhelyet. Én választottam is a salgótarjáni út mellett. Nem ingyen adták, de csak hét forintot kellett fizetni négyszögöléért. Ez aztán nekem bőven megtérült, amikor a 21-es utat építették. Ötven négyszögöllet kisajátítottak és ezért többet kaptam, mint amennyit én fizettem a 250-ért. Így még maradt 200 négyszögöl.

Ennyi kártalanítást kaptam az internálásom után.

HÍREK

Kitelepítettek által készített rágcsgáló fogó a Hortobágyról...

A HATVANI TŰNTETÉS MEGTORLÁSA 1950-BEN KIÁLLÍTÁS HATVANBAN

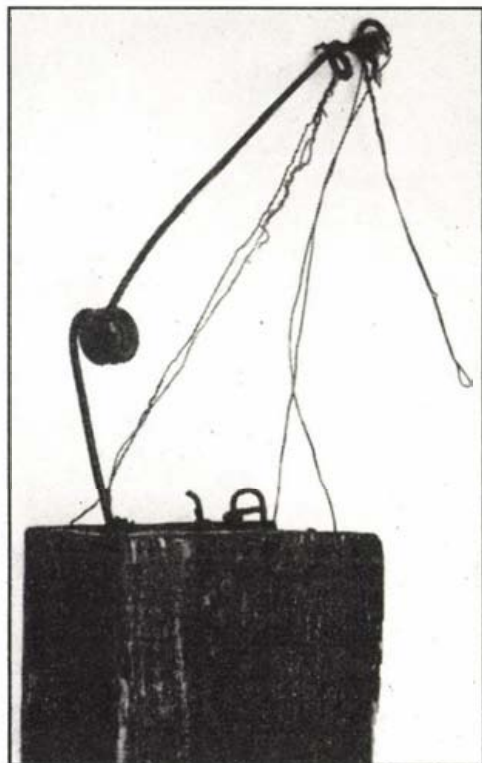
Hatvanban 1950-ben a tüntetők a kitelepítésre ítélt ferences szerzeteseket akarták megvédeni a sztálinista önkényel szemben.

A ÁVH közülük több mint 150 felnőttet, gyermeket Kistarcsára, Recskre, Tiszalókra és Hortobágyra internált.

A kényszermunkatáborok életéről kevés tárgyi emlék maradt meg, hiszen ezek létezését is igyekeztek titokban tartani.

Hatvanban, a Hatvany Lajos Múzeumban megnyitott kiállítás – amelynek anyagát Némethi Gábor nyugdíjas gimnáziumi tanár, múzeum igazgató és a Recski Szövetség tagjai gyűjtötték össze – segít történelmünk egyik sötét foltjának megismerésében.

Némethi Gábor a recski tábor szögesdrótjának egy darabjával... (Szabó Sándor felvételei)

nisztériumba. Én nem mertem előbb segílyt kérni, de 1960-ban elmentem hozzá. Ott állt két őrmester az épület bejáratánál. Mondtam neki, hogy kihez akarok menni. Azt mondták, menjek, rendben van. Bementem az irodájába, éppen egy emberrel tárgyalt. Amikor az elment, mondtam neki: „Te himpellér! Adjatok már nekem valami segílyt! Őt családom van. Segítsetek, ha már ilyen áldozatok voltunk!”

– Miért nem jöttél előbb? Ötezer forintot adtunk mindenkinek, aki ott volt. Most mit csináljak veled?

– Tudod mit? Utaltassál ki egy házhelyet Hatvanban! Hadd építsek. Már a tizenkettedik helyen lakom. Nagycsaládos vagyok, nem kellek senkinek lakónak.

– Jól van. Mire hazamész, hívatnak, hogy kapsz egy házhelyet.

Valóban úgy volt. Hazaértem, másnap már hívatnak be a tanácshoz Körmöcziék, meg Karácsonyék, akik akkor voltak vezetők a műszaki osztályon. Azt kérdezték, hogy tudtam én elintézni, hogy nekik ilyen gyorsan ki kell utalniuk egy házhelyet nekem. Mondtam, hogy a minisztériumban voltam.

Ezután elében tették Hatvan térképét és azt mondták, tessék választani egy házhelyet. Én választottam is a salgótarjáni út mellett. Nem ingyen adták, de csak hét forintot kellett fizetni négyszögöléért. Ez aztán nekem bőven megtérült, amikor a 21-es utat építették. Ötven négyszögöllet kisajátítottak és ezért többet kaptam, mint amennyit én fizettem a 250-ért. Így még maradt 200 négyszögöl.

Ennyi kártalanítást kaptam az internálásom után.

HÍREK

Kitelepítettek által készített rágcsgáló fogó a Hortobágyról...

A HATVANI TŰNTETÉS MEGTORLÁSA 1950-BEN KIÁLLÍTÁS HATVANBAN

Hatvanban 1950-ben a tüntetők a kitelepítésre ítélt ferences szerzeteseket akarták megvédeni a sztálinista önkénnyel szemben.

A ÁVH közülük több mint 150 felnőttet, gyermeket Kistarcsára, Recskre, Tiszalókra és Hortobágyra internált.

A kényszermunkatáborok életéről kevés tárgyi emlék maradt meg, hiszen ezek létezését is igyekeztek titokban tartani.

Hatvanban, a Hatvany Lajos Múzeumban megnyitott kiállítás – amelynek anyagát Némethi Gábor nyugdíjas gimnáziumi tanár, múzeum igazgató és a Recski Szövetség tagjai gyűjtötték össze – segít történelmünk egyik sötét foltjának megismerésében.

Némethi Gábor a recski tábor szögesdrótjának egy darabjával... (Szabó Sándor felvételei)

